

ДОКАЗИ І ДОКАЗУВАННЯ ОБСТАВИН ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З УХИЛЕННЯМ ВІД СПЛАТИ СТРАХОВИХ ВНЕСКІВ

EVIDENCE AND PROVING OF THE CIRCUMSTANCES OF COMMITTING CRIMES RELATED TO THE EVASION OF PAYMENT OF INSURANCE CONTRIBUTIONS

Чигрина Г.Л.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри фінансових розслідувань
Університету державної фіскальної служби України

Метою дослідження є встановлення сукупності обставин, що підлягають доказуванню, аналіз доказів і особливостей їх збирання і використання під час досудового розслідування злочинів, пов'язаних з ухиленням від сплати загальнообов'язкових державних страхових внесків (стаття 212-1 Кримінального кодексу України – Г.Ч.).

Ключові слова: документ, доказ, доказування, збирання доказів, використання доказів, кримінальне провадження.

Целью исследования является установление совокупности обстоятельств, подлежащих доказыванию, анализ доказательств и особенностей их собирания и использования во время досудебного расследования преступлений, связанных с уклонением от уплаты общеобязательных государственных страховых взносов (статья 212-1 Уголовного кодекса Украины – Г.Ч.).

Ключевые слова: документ, доказательство, доказывание, собирание доказательств, использование доказательств, уголовное производство.

The purpose of the study is to establish a set of circumstances to be proved, to analyse evidence and peculiarities of their collection and use during pre-trial investigation of crimes related to the evasion of paying compulsory state insurance contributions (Article 212-1 of the Criminal Code of Ukraine).

Key words: document, evidence, proof, proving, collection of evidence, use of evidence, criminal proceedings.

Об'єктом дослідження є злочинна діяльність, пов'язана з ухиленням від сплати загальнообов'язкових державних страхових внесків та сукупність правовідносин, які виникають у кримінальному провадженні, розпочатому за фактами ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, за ознаками злочинів, передбачених ст. 212-1 (надалі – ухилення від сплати страхових внесків) Кримінального кодексу України (надалі – КК України) [1].

Предметом дослідження є обставини, які підлягають доказуванню у процесі кримінального провадження, розпочатому за фактами ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, за ознаками злочинів, передбачених ст. 212-1 КК України; узагальнення матеріалів слідчої та судової практики застосування норм кримінального процесуального права, статистичних даних, а також думок вчених та працівників практичних підрозділів щодо проблем досудового розслідування та судового розгляду фактів вчинення злочинів, передбачених ст. 212-1 КК України [1].

Згідно з новим КПК України, який набрав чинності у 2012 році, зазначений вид злочинів віднесений до основної підслідності слідчих органів, що здійснюють контроль за дотриманням податкового законодавства (надалі – слідчі податкової міліції) (ч. 3 ст. 216 КПК України – Г.Ч.) [1]. Як показує

вивчення статистичної звітності за період дії нового КПК України, з 2013 року по 2016 рік основні показники розслідування злочинів, передбачених ст. 212-1 КК України [1], такі:

– розпочато кримінальних проваджень: 2013 р. – 318; 2014 р. – 156; 2015 р. – 118; 2016 р. – 82;

– закінчено досудових розслідувань (кримінальних справ): 2013 р. – 259 (81,4%); 2014 р. – 113 (72,4%); 2015 р. – 102 (86,4%); 2016 р. – 63 (76,8%);

– з числа закінчених досудових розслідувань (кримінальних справ) – направлено до суду з обвинувальним актом: 2013 р. – 12 (4,6%); 2014 р. – 14 (12,4%); 2015 р. – 7 (6,9%); 2016 р. – 5 (7,9%);

– з числа закінчених досудових розслідувань (кримінальних справ) – закрито на підставі п. 1 ч. 1 ст. 284 (встановлена відсутність події кримінального правопорушення (злочину) – Г.Ч.) або п. 2 ч. 1 ст. 284 (встановлена відсутність в діянні складу кримінального правопорушення (злочину) – Г.Ч.) КПК України: 2013 р. – 163 (62,9%); 2014 р. – 54 (47,8%); 2015 р. – 48 (47,1%); 2016 р. – 27 (42,9%);

– розглянуто кримінальних проваджень судом: 2013 р. – 52; 2014 р. – 30; 2015 р. – 37; 2016 р. – 26;

– по розглянутих кримінальних провадженнях винесено вироків судом, з яких виправдувальних: 2013 р. – 18 (34,6%) (0 – виправдувальних); 2014 р. – 5 (16,7%) (0 – виправдувальних); 2015 р. – 2 (5,4%) (0 – виправдувальних); 2016 р. – 5 (19,2%) (1 (20,0%) – виправдувальний).

Вивчення вироків судів та узагальнення практики розслідування злочинів, передбачених ст. 212-1 КК України [1], дає підстави зробити висновки про те,

що документи є основними матеріальними носіями інформації (фактичних даних – Г.Ч.) про ухилення від сплати страхових внесків. Так, наявні документи та інші матеріали не тільки дозволяють слідчому (прокурору) на *початковому* етапі розслідування під час внесення відомостей про вчинення злочину, пов'язаного з ухиленням від сплати страхових внесків, до Єдиного реєстру досудових розслідувань (надалі – ЄРДР) обґрунтовано визначити попередню правову кваліфікацію злочину із зазначенням статті (частини статті) КК України (п. 5 ч. 5 ст. 214 КПК України [2]), але й обрати необхідний алгоритм дій на *подальшому* етапі розслідування кримінального провадження. Відсутність документів та неможливість їх віднайти і вилучити унеможливають доказування фактів ухилення від сплати страхових внесків та сприяють уникненню відповідальності осіб, які вчинили ці злочини. Цей висновок підтверджується значною кількістю закритих на *заключному* етапі розслідування кримінальних проваджень на підставі п. 1 ч. 1 ст. 284 (відсутність події кримінального правопорушення (злочину) – Г.Ч.) та п. 2 ч. 1 ст. 284 (відсутність в діянні складу кримінального правопорушення (злочину) – Г.Ч.) КПК України [2]: 2013р. – 163 (62,9%); 2014р. – 54 (47,8%); 2015р. – 48 (47,1%); 2016р. – 27 (42,9%) – відсоток, вирахований як співвідношення розпочатих та закритих кримінальних проваджень (кримінальних справ) у відповідному році. Вивчення матеріалів закритих кримінальних проваджень показало, що здебільшого (85% з числа вивчених справ – Г.Ч.) відомості про ухилення від сплати страхових внесків до ЄРДР були занесені передчасно, а зібрані матеріали не давали можливості на *початковому* етапі розслідування обґрунтовано визначити попередню правову кваліфікацію злочину, передбаченого ст. 212-1 КК України (п. 5 ч. 5 ст. 214 КПК України – Г.Ч.) [1; 2].

Отже, процес розслідування будь-якого злочину умовно можна розділити на три етапи: *початковий*, *наступний* та *заключний*. З метою удосконалення методики досудового розслідування фактів ухилення від сплати страхових внесків нами було виділено та проаналізовано ключові проблеми, які доцільно вирішувати слідчому (прокурору) на кожному із зазначених етапів.

Так, на *початковому етапі* розслідування злочину слідчий (прокурор) повинен чітко уявляти обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, яке він планує розпочати та розслідувати (ст. 91 КПК України) [2]. Одержавши повідомлення, заяву чи самостійно виявивши з будь-якого джерела обставини, що свідчать про вчинення злочину, передбаченого ст. 212-1 КК України, слідчий (прокурор) повинен з'ясувати такі відомості:

- період вчинення злочину (*пам'ятаючи, що злочин, передбачений ст. 212-1 КК України, є продовжуваним* – Г.Ч.);
- вид несплаченого страхового внеску (внесків);
- загальний розмір (суму) несплачених коштів (*без врахування розміру штрафних санкцій; під час кваліфікації злочинів, передбачених ст. 212-1 КК*

України, розмір штрафних санкцій не береться до уваги – Г.Ч.);

- особу (осіб), яка ухилилась від сплати страхового внеску (внесків) та розмір (суму) несплачених нею коштів (*пам'ятаючи, що за вчинення злочину, передбаченого ст. 212-1 КК України, притягнення особи до кримінальної відповідальності можливе, якщо її умисні діяння призвели до фактичного ненадходження до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування коштів у значних розмірах, тобто існує конкретна мінімальна сума несплачених коштів, яка вираховується встановленим законом способом і дозволяє ставити питання про притягнення до кримінальної відповідальності службової особи, яка працювала на посаді керівника чи бухгалтера (головного бухгалтера) і не сплатила страхові внески у сумі, яка в тисячу і більше разів перевищує установлений законом неоподатковуваний мінімум доходів громадян* [1; с. 8] – Г.Ч.);

- спосіб ухилення від сплати страхового внеску (внесків);

- обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого злочину (*до таких обставин належать кваліфікуючі ознаки вчиненого злочину: ухилення від сплати страхового внеску (внесків), вчинене за попередньою змовою групою осіб; особою, яка раніше була засуджена за ст. 212-1 КК України; несплата внесків у великих та особливо великих розмірах та інші обставини, які обтяжують покарання* (ст. 67 КК України) – Г.Ч.) [1];

- обставини, що характеризують особу (осіб), яка ухилилась від сплати страхового внеску (внесків);

- перелік майна та розмір (суму) коштів, які підлягають арешту у зв'язку із вчиненим злочинном.

Враховуючи викладені типові обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, розпочатому за фактом вчинення злочину, передбаченого ст. 212-1 КК України, пропонуємо перелік матеріалів, достатніх для попередньої правової кваліфікації цієї категорії злочинів та прийняття рішення про внесення відомостей до ЄРДР на *початковому етапі* розслідування:

- копії та/або оригінали документів бухгалтерського і податкового обліку та звітності й інші документи, які підтверджують виявлені факти ухилення від сплати страхового внеску (внесків);

- документ, складений ревізором (ревізорами) чи іншим спеціалістом (спеціалістами) (*акт, висновок, довідка тощо* – Г.Ч.), який визначає: період часу, за який виявлено несплату коштів; розмір (сума) несплачених коштів (із зазначенням виду (видів) несплаченого страхового внеску (внесків) – Г.Ч.); період роботи кожної із службових осіб (у разі виявлення фактів призначення-звільнення керівника та бухгалтера (головного бухгалтера) та розмір (суму) несплачених цією особою коштів – Г.Ч.);

- пояснення та / чи рапорти фахівців, які виявили факти несплати страхового внеску (внесків) (*ревізорів, аудиторів, слідчих, фахівців у сфері комп'ютерних технологій, оперуєвноважених тощо* – Г.Ч.).

Визначивши типові обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні (ст. 91 КПК України) [2], пропонуємо пересвідчитись у важливості джерел доказів первинних документів бухгалтерського та податкового обліку для прийняття обґрунтованих процесуальних рішень на початковому етапі розслідування злочинів, передбачених ст. 212-1 КК України.

Так, доказуючи наявність події злочину, доцільно враховувати, що досліджуваний злочин є продовжуваним, тобто ухилення від сплати страхових внесків складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром, які тривають протягом певного періоду часу (щодо встановлених законом строків сплати страхових внесків – Г.Ч.) [3; 4; 5; 8]. Тобто підозрюваний, здійснюючи фінансово-господарські операції протягом тривалого часу, отримуючи неконтрольований прибуток, виплачуючи неофіційно заробітну плату працівникам свого підприємства (господарства) (так звана «зарплата у конвертах» – Г.Ч.), може умисно приховувати фактичний розмір прибутків та заробітних плат від оподаткування, не сплачуючи при цьому також і страхові внески через брак коштів. Виявити такі факти та встановити період, за який несплачено страхові внески, може спеціаліст тільки шляхом вивчення первинних документів бухгалтерського та податкового обліку і звітності. Такими спеціалістами до початку кримінального провадження (до внесення відомостей про вчинення злочину, передбаченого ст. 212-1 КК України, до ЄРДР – Г.Ч.), зазвичай, є фахівці відповідного територіального органу Пенсійного фонду України (надалі – ПФУ) та ревізорів-інспекторів Державної фіскальної служби України, уповноважені перевіряти стан нарахування, утримання та сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування [3; 4; 6; 7] та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [5; 8], а після початку кримінального провадження (ст. 214 КПК України) [2] – експерт, який проводитиме судово-економічну експертизу у разі її призначення слідчим (прокурором).

До того ж необхідно пам'ятати, що диспозиція ст. 212-1 КК України є бланкетною, тобто вимагає від особи, яка розпочинає досудове розслідування, знання не тільки кримінального [1] та кримінального процесуального [2] законодавства, але й законодавства у податковій сфері [8], сферах пенсійного [3; 4; 6; 7] і соціального страхування [5], а також інших нормативно-правових актів, які були чинними у період часу, за який виявлено факти умисного ухилення від сплати страхових внесків. У разі виявлення порушень законодавства, яке регламентує сплату страхових внесків до початку кримінального провадження, вони, зазвичай, фіксуються в Акті перевірки [7]. Цей документ, на нашу думку, є незамінним під час вирішення питання про наявність у діях порушників ознак злочину, передбаченого ст. 212-1 КК України, тому що в Акті зазначено:

– період часу, за який виявлено факти несплати страхових внесків;

– види та розміри (суми) несплачених страхових внесків;

– норми законодавства, яке регламентує сплату страхових внесків та іншого законодавства, вимоги яких порушені, та способи ухилення від сплати страхових внесків, застосовані підозрюваними;

– службових осіб (керівник та бухгалтер (головний бухгалтер) – Г.Ч.), які були відповідальними за сплату страхових внесків протягом періоду часу, за який виявлено порушення;

– способи ухилення від сплати страхових внесків; первинні документи бухгалтерського і податково – го обліку та інші документи, які підтверджують виявлені факти ухилення від сплати страхових внесків.

Як показує досвід розслідування злочинів, передбачених ст. 212-1 КК України [1], основна частина перелічених відомостей на початковому етапі розслідування може бути одержана з Акту перевірки. В Акті перевірки також зафіксована інша інформація, необхідна для встановлення обставин, які мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Отже, зазначена в Акті інформація дає можливість слідчому (прокурору) обрати необхідний алгоритм дій не тільки на початковому, але й протягом наступного етапу розслідування вчиненого злочину. Крім Акту, з метою забезпечення розслідування злочину у розумні строки на початковому його етапі доцільно проаналізувати та узагальнити зміст первинних та інших документів бухгалтерського і податкового обліку та звітності, установчих, реєстраційних та інших документів, а також одержані відомості з інформаційних джерел, доступних слідчим податкової міліції та прокурорам у зв'язку з виконанням їхніх службових обов'язків. Як показує вивчення практики розслідування злочинів, передбачених ст. 212-1 КК України, зазвичай одержаних відомостей недостатньо для встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження. З метою збирання доказів умисної несплати страхових внесків на початковому етапі розслідування частіше за інші процесуальні дії надається тимчасовий доступ до документів, які підтверджують фактичну господарську діяльність платника страхових внесків та кількості працюючих на підприємстві (у господарстві) осіб. Ефективним є тимчасовий доступ до документів з одночасним їх вилученням, проведений за участю спеціалістів у сфері бухгалтерського обліку, комп'ютерних технологій, господарської діяльності, яка здійснюється порушниками тощо. Більш результативним може бути обшук за участю спеціалістів у зазначених сферах та за умови обов'язкового застосування відеозапису процесу проведення обшуку. Залежно від обставин кримінального провадження, під час проведення процесуальних дій доцільно вилучати саме оригінали документів, а не їх копії (наприклад, якщо планується направити ці документи на почеркознавчу, трасологічну чи технічну експертизу – Г.Ч.).

Спілкування з працівниками практичних підрозділів (слідчими, прокурорами) дозволяє зро-

бити висновок про існування на початковому та наступному етапах розслідування певних проблем, пов'язаних з виявленням та вилученням документів бухгалтерського та податкового обліку як основних джерел доказів ухилення від сплати страхових внесків. Усвідомлюючи це, порушники всіляко перешкоджають слідчим податкової міліції у їх вилученні. На жаль, окремі працівники прокуратури та слідчі судді також не завжди розуміють важливість саме документів для встановлення наявності чи відсутності фактів та обставин умисної несплати страхових внесків і, як наслідок, використовуючи формальні підстави, відмовляють слідчим у задоволенні клопотань про проведення процесуальних дій, спрямованих на виявлення та вилучення (виїмку) документів у порушників законодавства у сфері страхування.

З метою отримання показань щодо обставин ухилення від сплати страхових внесків після виявлення та вилучення документів проводяться допити як самих порушників – керівника і бухгалтера (головного бухгалтера), так й інших співробітників підприємства (господарства) – Г.Ч.). Для підтвердження своїх показів допитувана особа повинна посилається на відповідний документ. Цей факт фіксується у протоколі. Отже, документ має визначальне значення під час формування таких процесуальних джерел доказів, як покази.

До обставин, які підлягають доказуванню на початковому етапі розслідування, необхідно віднести також обставини, які характеризують особу підозрюваного (п. 4 ч. 1 ст. 91 КПК України) [2]. Вивчення особи підозрюваного в умисному ухиленні від сплати страхових внесків необхідно розпочинати з виявлення та аналізу наказів про призначення (звільнення) підозрюваного на посаду; кола службових обов'язків, передусім пов'язаних із веденням бухгалтерського та податкового обліку, а також виявлення фактів попередніх судимостей за злочини, передбачені ст. 212-1 КК України; психічних захворювань (перевірка обліку у нарко- та психдиспансері – Г.Ч.); наявних матеріальних цінностей, рахунків у банках, нерухомості тощо (з метою накладення арешту – Г.Ч.). Документи, які характеризують особу підозрюваного, приєднуються до матеріалів кримінального провадження (справи) і дозволяють зробити висновок про осудність підозрюваного та офіційно повідомити про підозру (у разі неосудності – до матеріалів справи приєднується відповідний висновок судово-психіатричної експертизи – Г.Ч.).

Подальші слідчі ситуації під час розслідування злочинів, передбачених ст. 212-1 КК України, зазвичай зумовлені ефективністю проведення розслідування на початковому етапі, повнотою зібраного фактичного матеріалу (насамперед, наявністю первинних документів бухгалтерського та податкового обліку – Г.Ч.), результатами перевірки висунутих версій, а також ставленням підозрюваних до повідомленої їм підозри. Нові слідчі версії мають більш конкретний характер, що можна пояснити обсягом та характером зібраної інформації (доказів).

Лише після виявлення всіх обставин вчиненого злочину, перевірки можливих версій і зібрання необхідних доказів у кримінальному провадженні можливе прийняття рішення про завершення розслідування.

Враховуючи викладене, пропонуємо перелік матеріалів, достатніх для закінчення розслідування злочину, передбаченого ст. 212-1 КК України, у розумні строки:

1. документи бухгалтерського і податкового обліку та звітності, які підтверджують виявлені факти ухилення від сплати страхового внеску (внесків) (документи можуть бути вилучені як у самого порушника законодавства у сфері страхування, так й у партнерів по бізнесу цього порушника – Г.Ч.);

2. висновки експертів щодо підтвердження документами розміру коштів (суми) несплачених страхових внесків; встановлення фактів підробки документів, печаток, штампів тощо;

3. речові докази (документи з викривленими відомостями та іншими елементами підробки; штампи; печатки; комп'ютерна техніка тощо – Г.Ч.);

4. показання фізичних осіб (свідків, підозрюваних, спеціалістів) щодо способів та інших обставин ухилення від сплати страхового внеску (внесків);

5. документи, які характеризують особу підозрюваного (підозрюваних) (характеристики, копії паспорта, копії вироків суду (за наявності судимості) – Г.Ч.); довідки про психічний та фізичний стан (висновки судово-психіатричної експертизи підозрюваного (у разі її проведення під час розслідування – Г.Ч.), накази про призначення (звільнення) та посадові інструкції, документи, які підтверджують наявне у власності підозрюваного рухоме та нерухоме майно, грошові кошти та інші зібрані під час розслідування документи.

Отже, проаналізувавши етапи розслідування злочинів, передбачених ст. 212-1 КК України, можна зробити такі висновки та надати загальні рекомендації щодо збирання та використання документів як ключових джерел доказів:

– на попередню правову кваліфікацію дій за ознаками злочинів, передбачених ст. 212-1 КК України, впливає кількість службових осіб, які допустили несплату страхових внесків, обіймаючи посади керівника та бухгалтера (головного бухгалтера) за період вчинення злочину. Перед внесенням відомостей до ЄРДР на підставі наказів про призначення (звільнення) розраховується розмір несплачених коштів кожною такою особою, після чого, залежно від одержаної суми, надається правова оцінка дій цієї особи (п. 5 ч. 5 ст. 214 КПК України);

– першочергові процесуальні дії (тимчасовий доступ до документів; обшук; огляд місця події – Г.Ч.) повинні бути спрямовані на встановлення місця знаходження та вилучення документів бухгалтерського і податкового обліку та звітності, які підтверджують виявлені факти несплати страхових внесків;

– основними експертизами, які можуть призначатися у кримінальному провадженні є: судово-економічна експертиза; технічна експертиза документів; почеркознавча експертиза;

– допити фізичних осіб доцільно проводити з викори станням відповідних документів бухгалтерського і податкового обліку та звітності, які підтверджують виявлені факти ухилення від сплати страхових внесків;

– під час обшуку та огляду місця події доцільно застосовувати відеозапис;

– до проведення процесуальних дій доцільно залучати фахівців підрозділів, які виявили факти ухилення від сплати страхових внесків (ревізорів-інспекторів, оперуповноважених, фахівців у сфері комп'ютерних технологій тощо – Г.Ч.) та експертів-криміналістів.

Враховуючи викладене, проведене дослідження дозволяє зробити висновки про те, що:

– доказування – це процес системний, який триває на всіх етапах розслідування злочинів;

– доказування є ефективним тільки у разі збирання, перевірки та оцінки як кожного доказу окремо, так і комплексно – у взаємозв'язку з іншими

доказами, зібраними на відповідному етапі розслідування злочину;

– надання пріоритету окремим елементам процесу доказування та ігнорування інших приводить до затягування строків розслідування та односторонності у збиранні доказів, не даючи можливості у розумні строки встановити у повному обсязі обставини, що мають значення для кримінального провадження, та прийняти законне рішення на заключному етапі розслідування (ст. 28; ч. 2 ст. 91 КПК України) [2];

– особливість доказування фактів вчинення злочинів, передбачених ст. 212-1 КК України [1], полягає у тому, що маючи документи, які підтверджують виявлені порушення законодавства у сфері страхування, можна формувати інші допустимі для використання у кримінальному провадженні джерела доказів: показання, висновки експерта, речові докази і, навпаки, відсутність документів унеможливує притягнення порушників до кримінальної відповідальності за несплату страхових внесків (ч. 2 ст. 84 КПК України) [1; 2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України : Кодекс : від 13.04.2012 № 4651-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/2341-14> (дата звернення 26.06.2017 року).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України : Кодекс : від 13.04.2012 № 4651-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 26.06.2017 року).
3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
4. Закон України «Про пенсійне забезпечення» від 5 листопада 1991 року N 1788-XII (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1788-12> (дата звернення 28.06.2017 року).
5. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 8 липня 2010 року N 2464-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2464-17> (дата звернення 28.06.2017 року).
6. Постанова Правління Пенсійного фонду України від 27.09.2010 року № 21-6 «Про затвердження Порядку взяття на облік та зняття з обліку в органах Пенсійного фонду України платників єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27 жовтня 2010 року за № 995/18290) (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0995-10> (дата звернення 28.06.2017 року).
7. Постанова Правління Пенсійного фонду України 04.02.2016 № 2-1 (Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 22.02.2016 р. за № 270/28400) «Про затвердження уніфікованої форми акта, який складається за результатами проведення планової (позапланової) перевірки щодо додержання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0270-16> (дата звернення 28.06.2017 року).
8. Податковий кодекс України : Закон України : Кодекс : від 02.12.2010 № 2755-VI (із змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 28.06.2017 року).